

MÚZEUMANDRAGÓGIA PARADIGMAVÁLTÁS A MÚZEUMI KULTÚRAKÖZVETÍTÉSBEN

A konferencia – melyen jelen előadásom is elhangzott – helyszíne Debrecen város, amely tudományegyeteme révén a nemzeti andragógia tudomány ősi szellemi bölcsője, műhelye is. Itt élt és alkotott a nemzetközi hírű andragógusképző professzor Durkó Mátyás, a „durkológia” tudomány atyja.

Születésének évfordulója tiszteletére 2006-ban rendeztek országos andragógiai konferenciát, itt Debrecenben, amelyen magam is részt vettem.

Koltai Dénes a durkológia tudomány „szellemi örököse” és szerzőtársa Sári Mihály írják „Az illegitim andragógusképzés megeremtője. In Memoriam Durkó Mátyás (1926–2005)” című tisztelegő kötetben Durkó Mátyásról: „a felnőttképzés/andragógia tudománynak hazai megformálása és a tudományok rendszerébe illesztése is elévülhetetlen érdeme”.

Remélem, hogy jelen munkám is hozzájárul ahhoz, hogy a múzeumandragógia nem válik illegitim múzeumi tudománnyá, gyakorlattá. Tudatában vagyok, hogy múzeumi közegben az andragógia-múzeumandragógia kissé utópisztikusan hangzik, de meggyőződésem, hogy a magyar muzeológia megkerülhetetlen kérdéséről beszélünk.

Új célok, új paradigmák

A „múzeumandragógia” című előadásom célja, hogy a magyar muzeológusok, tudományos és közművelődési szakemberek figyelmét ráirányítsam az általános embernevelés tudományára (antropagógia), amelynek tudományterületei: a pedagógia (gyermeknevelés), andragógia (felnőttnevelés), gerontagógia vagy gerontoandragógia (időskori nevelés) tudományok.

A téma rövid és pontosan citált elméleti történeti ismertetését, összefoglalását

azért tartom fontosnak, mert előadásom során súlyozott értelemben az andragógiai–múzeumandragógiai kérdésekkel foglalkozom, kapcsolódva a pedagógiai–múzeumpedagógiai, gerontagógiai, gerontoandragógiai összefüggésekhez, hiszen egymásra épülő nevelési rendszerről értekezünk.

Megfogalmazzuk a nézetünk szerinti paradigmaváltás lényegét, értekezünk a múzeumok jövőbeni esélyeiről.

A témánk, amelyet múzeumi rendszerünk kevésbé ismer, – hiszen a képzési-nevelési programjainkat múzeumpedagógiai programként ismerhettük meg – hatalmas nemzetközi és hazai elméleti irodalommal bír. Sok-sok ismert hazai tudósa, szakértője van: Durkó Mátyás, Maróti Andor, Koltai Dénes, Csoma Gyula, Harangi László, Zrinszky László, Nagy Andor József. És akkor még nem említettem az egyetemek, főiskolák jeles professzorait: Bujdosó Dezsőt, Mankó Máriát, Kerülő Juditot, Sári Mihályt, Szabó Józsefet, Farkas Évát, Gelencsér Katalint, aki „Az időskorúak művelődése és közösségi formái Magyarországon” címmel gerontoandragógiai témát dolgozott fel.

A múzeumok az adott tudományos háttérre is építve adekvát múzeumpedagógiai–múzeumandragógiai–múzeumgerontagógiai programokat készíthetnének ezen tudós személyiségek szakmai támogatásával, amely a múzeumi megújulás egyik lehetséges formája.

A múzeumi paradigmaváltás lényege, hogy múzeumaink aktívabb szerepet töltsenek be az emberek, a múzeumi közönség, a társadalom szabadművelődésében, közösségfejlesztésében, kielégítve a dinamikus ütemben fokozódó önálló tanulási-közösségi igényeket és szükségleteket, amely egyidejűleg jelenti a személyiségfejlesztést, személyiségformálást.

Ennek céljából szükséges fokozni a múzeumok tudás- és nevelésközpontú szerepét, a belső szakmai képzések, továbbképzések, átképzések mellett rendszeresen kell kapcsolódnunk a formális, nonformális, informális oktatás- és nevelés feladataihoz.

Az általános embernevelés tudománya (antropagógia) múzeumi adaptációit progresszív kitörési pontnak tekintjük. A gyermekek esetében a múzeumpedagógia, a felnőttek esetében a múzeumandragógia, idősek, szépkorúak esetében a múzeumgerontagógia hivatott ezen feladatok ellátására, amely folyamat végrehajtásában a szakmuzeológusoknak kiemelt szerepe van.

Antropagógia és andragógia mint új tudományterületek létrejötte és fejlődése¹

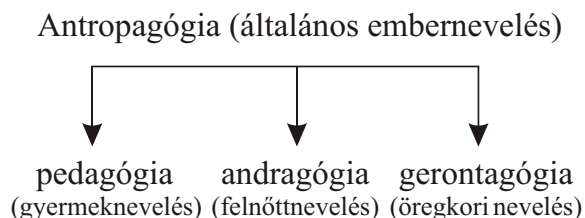
Az antropagógia (embernevelés tudománya) az „antroposz” = az ember, és az „ago” = vezeték szavakból utólagos görög nyelvű szóképzés által létrejött kifejezés. A gyermek, serdülő, ifjú, felnőtt és öreg iskolai és iskolán kívüli formákban történő formális, nonformális, informális nevelésének legátfogóbb, mindegyik területre érvényes céljait, feladatait, alapelveit, folyamatait általánosító és integráló tudomány (és nevelési gyakorlat is).

Történetileg elsőnek E. N. Medinszkijnél (1923–1925) merült fel az a gondolat, hogy a pedagógia nemcsak a felnövekvő nemzedék nevelésére vonatkozó gondolatokat foglalja magába, hanem több felnőtt- és öregkori nevelésre is érvényes, tehát általános embernevelési sajátosságokat is. Ezért helyesebb lenne ezt antropagógiának, „általános embernevelési tudománynak” nevezni, és ennek alárendelt fogalomként kezelni a pedagógiát és az ezt követő, iskolán kívüli enciklopédiának nevezett felnőtt- és öregkori művelődést.

Közben a társadalmi nevelés a polgári társadalmakban is kiteljesítette a felnőttne-

velést és az ezzel a nevelési területtel foglalkozó neveléstudomány jelölésére – a pedagógia megnevezés analógiájára – javasolta az 'aner' férfi, felnőtt előtag használatával az andragógia megnevezés bevezetését. Hanselmann (1951) és Pöggeler (1957) már tudományelméletileg is feltárta az andragógia (felnőttnevelés) a gyermekneveléstől, a pedagógiától eltérő sajátos vonásait. A holland felnőttnevelési iskola alapítója Ten Have professzor az amsterdami egyetemen 1954-ben kezdett előadni az andragógiáról és 1959-ben publikálta az andragógia körvonalairól szóló tanulmányát. (G. von Enckevort 1971-es tanulmányának a közlése!) Pöggeler és Ten Have – semmiféle adatunk nincs arról, így nem is valószínű, hogy tudtak volna Medinszkijről – önmaguktól jutottak a pedagógiát és andragógiát összefoglaló nemfogalomként kívánatos embernevelés tudománya = antropagógia fogalom szükségességéig, amelynek rendszerét ki is teljesítették, amikor a pedagógia és andragógia mellett az antropagógia harmadik fajfoglalmaként hangsúlyozták az öregkori nevelés, vagyis a gerontagógia létezését is.

A rendszer sémája tehát:

A rendszer más irányú kiteljesítését Ten Have azzal végezte el, hogy mind a négy „agógiai” jelenségnél megkülönböztette magát a gyakorlati nevelési jelenséget (ezt nevezte agógiának, pl. andragógia), a normatív elméletet, nézeteket (ez szerinte az agógika pl. andragógika) és az agógia és agógika tudományos tanulmányozását és elméletét, mint sajátos nevelési jelenség tudományos elméletét logikus agológianak, pl. andragológiának nevezte el.

---

¹ Durkó Mátyás 1999.

A magyar neveléstudományi elmélet a rendszer első formáját az antropagógia felosztását (Durkó, 1969) átvette. Ten Have további osztályozásából azonban egyesek az agológia (pl. andragológia) megnevezést a tudomány jelölésére szükségesnek tartják, mások viszont az andragógia fogalmát (a pedagógiai közgondolkodás analógiájaként) egyaránt elégségesnek tartják a felnőttnevelés tudománya, normatív elmélete és a felnőttnevelési gyakorlat összefoglaló jelölésére is.

A rendszerváltás előtt Durkó Mátyás valóban átvette a vázolt antropagógiai sémát, de a muzeális jellegű intézményhálózatban ezen történelmi időkben a múzeumok számára a fő feladatot a gyűjtemények kialakítása, rendszerezése, a tudományos kutatások támogatása jelentette. A gyűjtemények kiállítási keretek között történő bemutatása, az ismeretterjesztő előadások népszerűsítése, ünnepélyesebb múzeumi rendezvények, múzeumbaráti körök működtetése pedig a közművelődési célok teljesítését szolgálták. A múzeumi kultúrák közvetítés un. direkt formákat és módszereket alkalmazott.

A tényleges változtatásokat a magyar muzeológiában a rendszerváltás után azok a muzeológus szakemberek kezdeményezik, akik nemzetközi tapasztalatokra tesznek szert, s megtapasztalják a világban a nyitottabb szisztémákban működő múzeumi gyakorlatot, a látogatóbarát múzeumi filozófia lényegét. Sok érdekes muzeológus szakember között említem Cseri Miklós, Káldi Mária, Vásárhelyi Tamás nevét, akiknek köszönhetően a magyar múzeumi gyakorlatban meghonosodhatott a múzeumpedagógia elmélete és gyakorlata.

Nemzetközi Múzeumpedagógiai Konferencia

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Közművelődési Tagozata, a The

Fund for Arts and Culture in Central and Eastern Europe és a Magyar Környezeti Nevelés Egyesület 1998 novemberében kezdte el a Múzeumok a „köz művelődésért” című nemzetközi múzeumpedagógiai konferencia szervezését. A konferencia megrendezésére 1999. október 25–27. között Budapesten került sor. Öröndetes, hogy a konferencia anyagát összefoglaló kötet a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület gondozásában 2002-ben Budapesten megjelent.

A kötet előszavában a Közművelődési Tagozat Elnöke írja: „A konferencia témája szorosan kötődött egyfelől az oktatás területéhez, másfelől a kulturális örökségek őrzőihez, a múzeumokhoz. A két fél kölcsönös együttműködése nélkül nem is beszélhetünk múzeumpedagógiáról. A Pulszky Társaság Közművelődési Tagozata mindig is fontosnak ítélte a múzeum és az iskola, illetve a múzeum és az oktatás kapcsolatának építését, fejlesztését.

Sikeres előzményként tartjuk számon az 1998. november 23-án megrendezett Iskola a múzeumban c. szakmai továbbképzést, amelyen múzeumi munkatársak és gyakorló pedagógusok előadásait halhattuk².”

A nemzetközi tanácskozás óta közel tíz esztendő eltelt, s ma is állítható: történelmi-múzeumtörténelmi lényegű eszmecsere folyt Magyarországon, hiszen eredményeként a múzeumok kiléptek saját falaikon kívülre, s az iskolákkal, az oktatási szférával együttműködve megteremtették a magyarországi múzeumpedagógiai folyamatok stabil alapjait, szélesebbre nyitották a múzeumi kapukat.

Elemzésünk szerint a konferencia tisztázta a múzeumok oktatási szerepét, egy új metodikát vezetett be a múzeumpedagógia-tudomány elméletében és gyakorlatában. Cseri Miklós kimondta a múzeumpedagógia egyik lehetséges fogalmi meghatározását, amely szerint: „A kiállítások és a bennük lévő tárgyak sok esetben primér

---

² Kovács Judit (szerk.) 2002. 3.

megjelenési formájukban nem tudják közvetíteni azokat az információkat és üzeneteket, amelyeket megalkotójuk, a muzeológus szeretett volna átadni. Ezért szükséges az interpretáció, a magyarázat, a közönséggel való megismertetés. S az én olvasatomban ez igazán a múzeumpedagógia lényege.³”

A nagy eredmények mellett a konferenciával kapcsolatban az volt a hiányérzetünk, hogy „élethosszon át tartó tanulásról”, a „képzők képzéséről”, a „felnőttek a múzeumban” témákról is folyt diskurzus, ennek ellenére a múzeumandragógia fogalma fel sem vetődött, sőt úgy tűnt számunkra, mintha ezen kérdések is múzeumpedagógiai és nem múzeumandragógiai kérdések lennének. Megjegyezzük, a múzeumgerontológia fogalom használata is indokolt lehetett volna!

A témához kapcsolódóan Szabó József gondolatát idézzük: „Ez azt is jelenti, hogy messzemenően elhatároljuk magunkat azoktól, akik manapság többek között a lifelong education gondolatkörére hivatkozva úgy gondolják, hogy a felnőttnevelés és a gerontológia a pedagógia részének tekinthető, hiszen – leegyszerűsítve – mindegyik esetben oktatásról van szó. Figyelmen kívül hagyják azokat a lényeges különbségeket, amelyekre alapozva a multidiszciplinaritás problémakörével együtt feltárhatók a felnőttnevelés és a gerontológia lényeges eltérései, sajátosságai, amelyek alapján megtörténhet a lényegi elhatárolódás a pedagógiától. Így tehát a pedagógia, az andragógia és a gerontológia azonos szinten elhelyezkedő elemek, és ezek szervesen kapcsolódnak az általános emberneveléshez.⁴”

A konferencia értékalkotó-értékteremtő folyamatait elismerve, ma is változatlanul azt gondoljuk, hogy a múzeumpedagógia progresszivitása a következők függvénye:

1. A felnőttnevelés (andragógia-múzeumandragógia) korszerű követelményei a felnővekvő nemzedék nevelésével, a pedagógiával szemben/együttműködve érvényesíthetőek-e!

a./ Alapvető fontosságú, hogy az iskola oktató-nevelő munkájában sikerrel megvalósuljon az alap- és általános műveltség szilárd kialakítása a tartalmi ismeretek, de még inkább a legfontosabb érzéki és intellektuális képességek, készségek (minden fajta érzékelés, észlelés, elemi gondolkodási műveletek és képességek pl. olvasás, írás, szabatos beszéd, számolás stb.) kiformalásában. E téren az alapozás hiányai, és a felszínesség a tanuló egész további tanulását, művelődését megkérdőjelezhetik.

b./ A jövőendő szakmai feladatokra, termelő munkára való felkészítés a pedagógia másik kiemelkedő feladata. Alapja a fiatalokban a sajátmaga képességei, szakmai érdeklődési orientációja területén és az élet sokrétű munkaterületei terén való tájékozódás, eligazodás segítése és elmélyítése. Másrészt egy újfajta dolgozó-eszmény megerősítése, amelyben nyomatékokat kapnak olyan személyi képességek, mint önállóság, önellenőrzés, kezdeményezőképeség, felelősségvállalás, kreativitás. De mindenekelőtt elsődleges cél egy szélesebb profilú szakmai felkészültség, a szakma iránti érdeklődés kialakítása, valamint az arra való készség kifejlesztése, hogy a szakma fejlődésével állandóan lépést tartson. Felkészítés arra, hogy időnként – esetleg többször is az életben – szükség lesz rendszeresen továbbképzésre, esetleg a szakmai képességek, és az általános szellemi rugalmasság szinten tartására.

c./ Humánus, fegyelmezett, kulturált köznapi emberi magatartás megalapozása a harmadik alapvető pedagógiai feladat, közösségi, közéleti feladatokra, társadalom-

³ Cseri Miklós 2002. 57.

⁴ Szabó József–Durkó Mátyás 2006.

szervezési, állampolgári szerepre való felkészítés, egy sokrétű interperszonális viselkedési kultúra kialakítása, mindezekelőtt a pluralizmus-nevelés, a másság (így mások autonómiája, egyénisége) tiszteletben tartása; döntően az iskolai közéletben való aktív szerepvállalás által.

d. / A főcél: felkészítés a környezet ismeretforrásként való felhasználására, a kultúra terén való önálló tájékozódási képességre, az észlelési és intellektuális megismerési folyamatok önálló végzésére. Nem a kész ismeretnyújtás, ill. nem a mechanikus ismeretlesajátítás, hanem a tanár-tanuló közös, aktív ismeretszerző tevékenysége által. Az eredmény egy dinamikus, nyitott műveltség kialakulása, s az élet gazdag információforrásainak megfelelő használata és a vele való bánni tudás technikájának (elsajátításának, válogatásnak, selejtezésnek, kritikai érzéknek stb.) kialakulása.

e./ Az iskolai feladatok késztessenek és kötelezzenek önálló könyvtári munkára, ezáltal önálló ismeretszerzésre, önművelésre. A kisközösségekben kényszerüljenek önértékelésre, s magatartási önalakításra, önnemesítésre. Így erősödjön meg az önnevelés készsége, szükségyszerűsége, képessége, az önálló ismeretszerzés. Az eddig jelzett kihívások szinte mind e feladat megoldásában integrálódnak.

f./ A helyes szabadidő-kultúra igényének, elvének, formáinak szokásainak (a helytelen felhasználási formák spontán kialakulása előtti) preventív megalapozása. A kultúra alkotásában és fogyasztásában való aktív részvétel alkotó és receptív képességének megerősítése. Az életmód és életminőség kialakításának és változtatásának képessége, szokás és értékrendje is kialakítást, megerősítést kíván.⁵

2. A múzeumok az embernevelés tudományának követelményeit érvényesítik-e, akarják-e, elfogadják-e, hogy a múzeumpedagógia, a múzeumandragógia, a múzeumgerontagógia egységes nevelési rendszerként funkcionáljon.

3. A múzeumi intézmények vállalják-e, hogy tudományközpontú szerepkörük mellett a tanuló társadalom igényeihez igazodóan szélesebbre nyissák a múzeumi kapukat, cselekednek-e annak érdekében, hogy a múzeumok általános értelemben is tudás- nevelés és multifunkcionális közösségi központú intézmények(is) legyenek.

Andragógia—Múzeumandragógia

Durkó Mátyás szerint „A rendszer szempontjából gyakorlatilag leghasznosabb osztályzásához akkor jutunk, ha a működtető szervezetek, a nevelés domináns célja és tartalma szerint osztályozzuk a felnőttnevelést (andragógiát). Így jutunk el a felnőttnevelés fő területeihez, vagy szakágaihoz.”

Az andragógia, mint elmélet, diszciplína célja: A felnőtt férfiak és nők meghatározott társadalmi célok érdekében végzett szervezett, vagy önnevelési keretek között történő személyiségfejlesztése, alakítása, amelynek eredményeként pozitív változások remélhetőek a személyiség gondolkodásmódjában, magatartásában, tetteiben.⁶

A múzeumandragógia a felnőttnevelés fő területeit tekintve:

1. Az általános irányú felnőttnevelés szakághoz tartozó:

Csúcsszervezete a Múzeumok Mindenkinek Program Múzeumi Oktatási és Képzési Központja. A Központ legfőbb célkitűzése a múzeumok különböző szintű vezetői, vala-

⁵ Durkó Mátyás 1999.

⁶ Nagy Andor József 2005.

mint a múzeumokban dolgozó, a kulturális értékek közvetítésében, interpretálásában résztvevő múzeumi szakemberek (muzeológusok, tárlatvezetők, múzeumpedagógusok), a kommunikációért, a közönségkapcsolatokért, a szolgáltatások „értékesítéséért”, a múzeum üzemeltetéséért stb. felelős munkatársak részére a megváltozott társadalmi és gazdasági környezetet, valamint a korszerű látogatóbarát szemlélet elvárásait figyelembe vevő képzések szervezése, amelyek a mindennapi gyakorlatban közvetlenül hasznosítható ismereteket nyújtanak.⁷ Várható, hogy sikeres akkreditáció után nemzeti érvényességű bizonyítványt ad.

2. Szakirányú andragógiai-felnőttnevelési szakághoz tartozó:

A MOKK – és valamennyi magyar múzeum e kategóriába sorolható, hiszen fő tartalma az alap és általános műveltségre épülő, leggyakoribbak a szakmai képzés iskolarendszerű, távoktatási és tanfolyami formái, de magántanulási, önművelési forma is alkalmazható.

3. Közéleti-közösségi, állampolgári andragógia szakághoz tartozó:

Gyakorlásában valamennyi múzeum részt vehet, hiszen az alkotó közösségi, embernevelési programok kialakítása többnyire nyitott nevelési keretekben, államilag érvényes diploma nyújtása nélkül is gyakorolható.

Kérdés, hogy a múzeumokban milyen formában zajlanak majd a képzések, ugyanis ha az általános felnőttképzést tekintjük alapnak, az alábbi dilemmával kell megküzdenünk.

Igazolódott, hogy a felnőttképzési programok fejlesztésére, és az andragógiai módszertanra kell fókuszálni első (undergraduate) szakaszában a képzést tíz év alatt, de

megszületett a *Felnőttképzési törvény* is, amely már kötelezővé teszi a felnőttképzési program készítését és a felnőttekhez alkalmazkodni tudó andragógiai módszertant. Ugyanakkor nincs ma sem törvény arra, hogy az iskolarendszeren kívül felnőtteket oktató személy rendelkezzen olyan képzettséggel, amely valószínűsíti, hogy tud felnőttképzési programokat készíteni és andragógiai módszerekereket alkalmazni.⁸

A múzeumandragógia fogalma

A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőttnevelési tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek tanulási, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.

A múzeumandragógia módszertana a felnőtt korosztályon belül is figyelembe veszi az életkori sajátosságokat, multidiszciplináris elvű, hiszen a múzeumi keretek között történő tudásközvetítés a különböző tudományterületek egymásra épülését feltételezi. Lényeges az önkéntesség, önkativitás, a résztvevők felfokozott tanulási motiváltsága, a tanulás vezetővel kialakított paritásos kapcsolat, a siker érdekében a kölcsönös felelősség vállalására épülő együttműködés.

A múzeumandragógia elméleteként, gyakorlatként érvényes paradigmának tekinteti, hogy: a szisztematikusan vezetett és/vagy irányított tanítási-tanulási folyamatok eredményeként kifejlesztett indítékok, értékek és képességek hatására, az egész életen át tartó, permanens tanulás végző soron az öntanítás kibontakozása felé; s

⁷ Káldy Mária 2006.

⁸ Kálmán Anikó 2006.

ennek alkotórészeként a szisztematikus önképzés, önképzés önzetési, és önjelölési változatai felé (is!) halad.⁹

A felnőttoktatásban és a felnőttképzésben törvényszerűségnek tekintjük:

A tanulás egyéni autonómiái és szuverenitása csak akkor életképesek, ha az adott tudnivalók megtanulására (az adott tananyag elsajátítására) alkalmas, fejlett tanulási kondíciók működtetik. Ha a tanulási kondíciók nem nőttek fel az adott tudnivaló megtanulását kívánó, aktuális tanulási feladathoz, akkor hiábavaló egyéni autonómiákat és egyéni szuverenitást igényelni. Ilyenkor tehát nem célszerű lemondani az összefüggő sorozatokká szerveződő tanítási-tanulási folyamatainak alkalmazásáról, s bennük és általuk a tanítás vezetéséről: természetesen következetesen alkalmazkodva a tanulás egyéni sajátosságaihoz a lehető legteljesebben individualizálva a tanítást.

Mindez arra int, hogy a legkevésbé sem abszolutizálhatjuk azt a szívesen hangoztatott andragógiai elvet, amely szerint a felnőttek oktatását, képzését (döntően) az is megkülönbözteti a felnövekvő nemzedékek tanulási-tanítási útjaitól, hogy azokkal szemben programjaik immár tanulása érett, hogy a felnőttek tanulási attitűdjei meg is kívánják a felnőttoktatástól, a felnőttképzéstől a tanulás egyéni autonómiájának, szuverenitásának biztosítását, ami egyben az eredményesség kritériuma is.¹⁰

Múzeumok Etikai Kódexe és a CXL. Törvény interpretálása

Az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről bekezdő sorait sokat idéztük már, amely így szól: „A kulturális örökséghez tartozó javak múltunk és jelenünk megismerésének pótolhatatlan forrásai, a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség egészének elválaszthatatlan ösz-

szetevői; szellemi birtokbavételük minden ember alapvető joga. Az e fogalomkörbe tartozó értékek különös védelme, megőrzése és fenntartása, valamint a nyilvánosság számára történő széleskörű és egyenlő hozzáférhetővé tétele a mindenkori társadalom kötelezettsége.”

Általános értelemben tehát, végiggondolva a törvényidézet részét azt gondoljuk, hogy a múzeumok fenntartói, vagy tulajdonosai igyekeznek biztosítani a muzeális intézmények működési feltételeit. Ez igaz, azonban, a feladatok teljesítése társadalmi kötelezettség, nyilvánvaló, hogy az intézményhálózat működési és erkölcsi legitimitását a társadalom bizalma garantálhatja. Működési tevékenységünket úgy kell tehát szervezni, hogy a társadalmi elvárásoknak is megfeleljünk.

A mai kor követelményeivel adekvát, modern múzeum integrált modellben működik, amely azt jelenti, hogy a szakmuzeológus (etnográfus, régész, művészettörténész), az alkalmazott muzeológus (múzeumpedagógus, múzeumandragógus, PR tevékenységgel, marketing muzeológiával foglalkozó szakember) meghatározott rendszerben teljesíti feladatait. Közben összehangolja az összes múzeumi szakma (hivatal) érdekeltségét, annak céljából, hogy a média, a kutatók, a közönség számára azonos színvonalon legyenek biztosítottak a múzeumi szolgáltatások.

Az új múzeumi szemlélet paritásos formában becsüli meg a néprajzos muzeológust és a múzeumpedagógust, felszámolva a korábbi avitt szellemiséget, amelyben a közönséggel foglalkozó népművelőt szórakoztató munkatársnak tekintették.

A törvény meghatározza a 42§ (1) pontjában, hogy a „Múzeum a kulturális javak tudományosan rendszerezett gyűjteményeiből álló muzeális intézmény”, a 42§ (2) pontja kimondja, „a múzeum feladata a kulturális javak meghatározott

⁹ Csoma Gyula 2006.

¹⁰ Szabó József–Durkó Mátyás 2006.

Tanácskozás Debrecenben, 2007.

anyagának folyamatos gyűjtése, nyilvántartása, megőrzése, és restaurálása, tudományos feldolgozása és publikálása, valamint kiállításokon és más módon történő bemutatása.”

A törvény bevezető része és a két idézett paragrafus, valamint a Múzeumok Etikai Kódexe is kimondja, hogy „a múzeumok az ismeretek megalapozásának és bővítésének elsődleges bizonyítékait őrzik. [...] A múzeumoknak különleges felelőssége van mindenkivel szemben a gyűjtött és a gyűjteményeikben őrzött elsődleges bizonyítékok őrzése, hozzáférhetősége, és értelmezése terén.”¹¹ ”

A törvény és az etikai kódex alapelveit témánk szempontjából értelmezve állítjuk, hogy az integratív elven működő múzeumok számára szinte kötelező érvényű minden korosztályra szólóan kidolgozni azokat

a képzési, továbbképzési, szabadművelődési, és közösségfejlesztő programokat, amelyeket az említett dokumentumok látens formában előírnak, hiszen ezt a múzeumi közönség és a társadalom elvárja.

❖ A gyermekbarát múzeum ma már természetesnek tekinti a múzeumpedagógiai munkaterv elkészítését.

❖ A látogatóbarát, családbarát múzeum múzeumandragógiai programot készít a felnőttek, a családok részére és részvételével.

❖ A szépkorú, időskorú nemzedéket megtisztelő idősbarát múzeum elkészíti a múzeumgerontológiai programját.

Az integratív elven működő modern múzeum megalkotja és egymásra építi, egységesíti a múzeumpedagógiai, múzeumandragógiai, múzeumgerontológiai programjait.

¹¹ Deme Péter (ford.) 2005. 13.

Vásári pillanatok

Változó múzeumok

A mai magyar muzeológiát, a kortárs muzeális jellegű intézményhálózatát napjainkban lakonikusan szólva, súlyos sokkhatások érték. Nagyon közeli azonban a történet és sok a tisztázatlan kérdés ahhoz, hogy a helyzetet releváns módon elemezni tudjuk.

A távlatosabb dimenziókat tekintve azt mondhatjuk, hogy bár a rendszerváltás után a kulturális ágazat hatékonyan termelte a kulturális szemetet, mégis a közművelődési alágazat presztízse nagyon lassan emelkedni kezdett.

Az is igaz, hogy a művelődés otthoni hálózat egy része megszűnt, filmszínházak szinte varázsszóra eltűntek a falvakból és ez nagy kulturális veszteség volt, amelyet ma is fájjalunk, de a közgyűjteményi hálózat (könyvtár, levéltár, múzeum) talpon maradtak, sőt a múzeumi közművelődés/kultúra-közvetítés oly hosszú elszigeteltség után prosperálni kezdett.

Cseri Miklós, aki jelenleg az ICOM Magyar Nemzeti Bizottság elnöke és mint országos hatáskörű múzeumvezető, a grenoble-i deklaráció 1971. évi elveire építve Szentendrén bevezette a nyitott múzeumi modell kísérletét, amelynek lényege a látogatók, a közönség irányába történő szélesebb körű aktivitás és nyitottság. Szervezeti változásokat hajtott végre, létrehozta a közönségszolgálati igazgatóságot, jelezve, hogy a szakmuzeológiával egyenrangú feladatokról van szó.

A Magyar Természettudományi Múzeumban Vásárhelyi Tamás és munkatársai vizsgálták a látogatottságot, s érzékelték, hogy bármilyen szakmai-kiállítási újításokat valósítanak meg, nyolcvanezer főnél stabilizálódik a látogatók száma. Szerették volna elérni azt, hogy javuljon, emelkedjen a látogatottság. Új kísérletekbe „vágtak”, ennek elérése céljából:

Népszerű közönség-kiállításokat szerveztek, amelynek az volt a célja, hogy a látogatók jól érezzék magukat, szórakozzanak. A látogatók száma kétszázezer főre emelkedett. A múzeum népszerűségi indexe oly módon emelkedett, hogy a tudományos kiállításokat is többen látogatták, mint az előző években.

Kiemeltük, hogy 1999-től hazánkban új, szakmai mérföldkő, hogy a múzeumpedagógia tevékenység is prosperálni kezdett.

A múzeumokat irányító kulturális kormányzat Alfa programja támogatja a múzeumok korszerűsítését, amelynek pozitív hatásai már megmutatkoznak: új kiállítások jöttek létre, átalakult az infrastruktúra, a múzeumokon belül közösségi, látogatóbarát terek jöttek létre, a mozgáskorlátozottak, a fogyatékkal élő múzeumi esélyegyenlőségi helyzete javult. Fontos eredménye, hogy a fővárosi intézmények támogatása mellett a vidék múzeumai is fejlődhetek.

Nemzetközi kiállításokat, nagy múzeumi rendezvényeket (Múzeumi Majális, Múzeumok Éjszakája) rendezhettünk, amelyet a rendszerváltozás óta nem tapasztalt széleskörű közönség-érdeklődés kísért.

Az új tudományok múzeumi befogadásával: PR, marketing, a korszerű világháló mint infokommunikációs eszköz felhasználásával, a nyitottabb, látogatóbarát filozófia gyakorlásával javult a múzeumok társadalmi megítélése.

A múzeumok látványos igényességgel nyitottak a turizmus irányába. Kriston Vízi József vezetésével az Észak-kelet magyarországi régiók konzorciumszerű társulásba tömörültek, s közös múzeumi túravonalakat működtettek(nek) (TIMPNET), s pontgyűjtő füzetek kinyomtatásával, nyereménysorsolásokkal motiválták a közönséget a múzeumi látogatottság növelése érdekében.

A Múzeumok Mindenkinek Program keretében is támogatott múzeumi forma időközben országos programmá szélesedett.

A múzeumi önkéntesek, a múzeumi civil közösségek önszerveződése révén egy új típusú társadalmisítás bontakozott ki a múzeumi intézményrendszeren belül, amelynek egyik jelentése, hogy bizonyos múzeumi feladatot önkéntesek látnak el, önzetlen formában, fizettség és fizetés nélkül.

A szakmuzeológia (régészet, néprajz, történelemtudomány, képző- és iparművészet, természettudomány) kutatási eredményei egyre szélesebb körű érdeklődésre tart számot, hihetetlen közönség-hatása van azoknak az ismeretterjesztő, tudományos fórumoknak, ahol „raktárak mélyén” eredeti műtárggyal találkozhat a látogató, vagy „előtérben a háttér” program keretében egy műtárgy restaurálását csodálhatja meg a közönség.

Az elemzett stációk alapot, kiindulópontot jelentenek egy új típusú múzeumi progresszió előmozdításához, hiszen a múzeumok a tudásközvetítésnek és a közösségfejlesztésnek is pótolhatatlan intézményei.

Nagy Andor József médiaandragógia című könyvében a fenti alcímhez még hozzáfűzi: Ide kívánkozik az Európai Unió GRUNDTVIG felnőttképzési, jelenleg is érvényes programjának az a célkitűzése, hogy bátorítani kell az európai dimenzió bevezetését az élethosszig tartó tanulásban. A nemzetközi együttműködésnek támogatásával hozzá kell járuljon a felnőttoktatási szektor fejlesztéséhez, az iskolarendszeren kívüli oktatási lehetőségek minőségéhez és elérhetőségéhez. A magyar kormány, illetve az oktatási tárca élethosszig tartó tanulás programja a jövőben egymillió felnőttképzésben résztvevővel számol. A tudás társadalmának főszereplői maguk az emberek.¹²

A nemzetközi példák is ismertek. Arról, hogy a tanulás fokozódó önállósága egyre gyakoribb, nemzetközi vizsgálatok számolnak be a nyolcvanas években. Az Ausztráliára, az Egyesült Királyságra, Kanadára, Ghanára, Izraelre, Jamaicára, Új-Zélandra, az Egyesült Államokra és Zairére kiterjedő összesítés szerint a megkérdezett felnőttek 90%-a tanult valamit az interjú megelőző évben, s közülük 73% maga tervezte meg tanulását, míg 20% vett részt szakértők által tervezett és szervezett csoportok munkájában, a fennmaradó hányad barátok, ismerősök tervét vette át. A meglehetősen nagy arányok érthetőbbé válnak, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a tanulást igen tágran értelmezik. Többnyire a mindennapi élet szükségleteihez kapcsolódó gyakorlati készségek elsajátítását értették alatta (70%). Kevesebb volt az öncélú érdeklődés kielégítése (20%) és mindössze 5% volt a magasabb szintű bizonyítvány megszerzésére irányuló törekvés.¹³

Tanárom, Maróti Andor írja: „... a napi gyakorlathoz kapcsolódó tanulás elterjedtsége megengedi azt a következtetést, hogy az élethosszig tartó tanulásnak van valószínűsége”. Nem arról van szó tehát, hogy a

felnőtt állandóan iskolában, tanfolyamon tanul, a tanulás nagy része az intézményesen szervezett alkalmakon kívül valósulhat meg.

A múzeumi felnőttképzés adaptációjában a Maróti-tanulmány alapján a multimédiára, és az Internetre épített távoktatásnak rendkívüli a sansza, hiszen ebben a folyamatban a muzeológus „facilitátor” vagy „tutor”, amelynek jelentése közvetlen vagy közvetett tanulássegítő.

A másik ilyen lehetőség a nyitott képzés és a nyitott tanulás (open learning), amely abban tér el a távoktatástól, hogy a „tananyagot” maga a tanuló állítja össze, és a szakértőkkel való kapcsolata is közvetetebb.¹⁴

Múzeumi feladat, hogy azokat a múzeumandragógiai metodikát kidolgozzuk, amely ezen tanulási igényeket kielégíti, de ennek komplex feltétel rendszerét meg tudjuk teremteni.

A múzeumok tudás-, nevelési- és közösségi központok

R. Várkonyi Ágnes történész által kifejtett „jelenzsugorodás” teóriát adekvátan tekintjük. A feltárt törvényszerűség lényege, hogy a felgyorsuló világ a történelmet, a technológiákat, az objektivációkat, összefoglaló módon kimondva a kultúra és a civilizáció eredményeit, de a mindennapi tárgyakat is gyorsuló ütemben helyezi a múltba, ezáltal zsugorodik jelenünk, bővül a múltunk.

Múzeumaink feladata, hogy befogadja a dinamikus ütemben gyarapodó kulturális örökség együttest, ha ehhez a múzeumokat működtető tulajdonosok, fenntartók a feltételeket megteremtik. A múlt, a kulturális és civilizációs örökség őrzése, ápolása, bemutatása mellett a hagyományok visszatanítása is múzeumi feladat. A minden kor-

osztályt érintő tudás és hagyomány visszatanítási programja többé már nem kizárólag csak oktatást-képzést, hanem a morál, az erkölcsi hagyományok felmutatása révén az emberiség által elveszített erkölcsi tradíciók visszatanítását is eredményezik, tehát közösségi funkciókat is betöltenek.

Múzeumainkat érhetik bár napi sokkok, mint például az elhíresült régészeti vita, ennek ellenére a múzeumok fejlődésre vannak ítéltetve, hiszen gyakorolják a hagyományos funkciók végrehajtását, mellette pedig az R. Várkonyi Ágnes által anticipált törvényszerűség következményeként új funkciókkal bővülnek, amelyek tudásközponttá, multifunkcionális közösségi centrumokká is emelik a múzeumokat.

Értekezésünk andragógiai tárgyú, ugyanakkor fenntartjuk álláspontunkat, hogy múzeumi intézményeinknek korosztálytól függetlenül az antropagógia tudomány által kijelölt rendszer követelményeként totális oktatási, képzési, személyiségfejlesztési feladatokat is el kell látniuk az egész magyar társadalom összefüggésében.

A komplex múzeumi feladatok belső arányait szigorúan érvényesítenünk kell, hiszen szakmuzeológusaink szorosabban koncentrálnak a múzeumot meghatározó alapfeladatokra, amelynek lényege, hogy a megőrzött kulturális örökség együttest legalább olyan színvonalon adjuk át a múltörökség átvételére vállalkozó következő generáció részére, mint amilyen rendezett formában mi átvettük azokat elődeinktől.

A múzeumok korábban nem érzékelhetők az univerzálisabb kiterjesztésű múzeumi feladatok ellátásának szükségességét, hiszen a statikus műveltségkép korában egyszerű volt a képlet: az első generáció feltárta az információkat, a második generáció beépítette a tananyagba az ismereteket, a harmadik generáció elsajátította a tudást, s az embernek élethosszon át auten-

¹² Nagy Andor József 2005.

¹³ Maróti Andor 2002.

¹⁴ Uo.

tikus maradt ismeretrendszere, világképe.

A dinamikus műveltségkép a permanens művelődéssel függött össze, amely folyamatos tanulást igényelt, s ebben a folyamatban a múzeumok csak ösztönös formában vettek részt, mert még nem ismerték fel, hogy a gyermekek, a felnőttek, az idősek tanulásában, személyiségfejlesztésében is kulcsszerepük lehet.

A tudás társadalma a tanuló társadalom a XXI. században az önálló tanulási igényeket már tervszerű, tudatos, intézményes és intézményen kívüli keretekben elégítheti ki, amelynek formái és metodikái a jövőben kikristályosodhatnak. Biztos azonban, hogy a múzeumoknak a folyamatokban részt kell venniük, vagy más multifunkcionális feladatot vállaló intézmény látja el a múzeumok nélkül a felsorolt tevékenységi formákat.

A kérdés mindig aktuális, mi lesz az állami, önkormányzati fenntartású iskolákkal, felsőoktatással!?

Múzeumi nézőpontból az válaszolható, hogy egy Szentendre (Szabadtéri Néprajzi Múzeum) típusú múzeumi fejlődés, ahol a múzeumi kiállítás egyszerre látványtárlóterem-múzeumpedagógiai foglalkoztató- és szakmai raktár; az igényesen megírt katalógus-kiállításvezető komplex tankönyv; a múzeumpedagógiai-múzeum-andragógiai füzet pedig a tananyag feladatlapja; vagyis integratív elven működő multifunkcionális szerepkörű modern múzeum, akkor az említett típusú oktatási szférában, tehát az általános-, közép- és felsőfokú oktató és képző intézményekben is részleges „intézménytelenítés” következhet be.

A plurális rendszerű oktatási szerkezet már ma is kitűnően működik az oktatási szférán belül, és ez a gyakorlatban is tapasztalható. A komponensként végbemenő tanulási folyamat lényege pedig, hogy már az általános iskolai tanulók is információiknak, tudásanyaguknak lényeges hányadát iskolán kívüli formákban szerzik meg, sajátítják el. A múzeumok a jövőben erre a kihívásra meggyőződésünk szerint

egyre tudatosabban készülnek fel, s konkrét programot készítenek e feladatok ellátására is.

A múzeumandragógia fejlődő jövőjét pedig attól is remélhetjük, hogy a szélesebb összefüggési rendszerben felvetett elméleti és gyakorlati kérdésekre válaszol egy országos vagy nemzetközi múzeumandragógiai tanácskozás.

Időszerűnek tartjuk, hogy 2008-ban Országos Múzeumandragógiai Konferenciát, 2009-ben Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferenciát rendezzünk, kapcsolódva a tíz éve Budapesten megrendezett Nemzetközi Múzeumpedagógiai Konferenciához.

A konferenciák feldolgozhatnák a témakör nemzeti, európai és globalizációs tendenciáit, igazolandó, hogy a múzeumandragógiai törekvések megvalósítása nemcsak komoly tudományos háttérrel feltételez, hanem széleskörű társadalmi támogatottságot is igényel. A Pulszky Társaság–Magyar Múzeumi Egyesület is támogathatja ezt a folyamatot azzal, hogy létrehozza a Múzeumandragógiai Tagozatát.

IRODALOM

Cseri Miklós

2002 A múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban. In: Kovács Judit (szerk.) Múzeumok a „köz művelődésért” Nemzetközi Múzeumpedagógiai Konferencia. Budapest, 1999. október 25–27. Budapest, 57–61.

Csoma Gyula

2006. A tanulás vezetése és irányítása. In: Balipap Ferenc (szerk.) Az illegitim andragógusképzés megteremtője. In memoriam Durkó Mátyás (1926–2005) Budapest

Deme Péter (ford.)

2004. ICOM Múzeumok Etikai Kódexe. Budapest

Durkó Mátyás

1999. Andragógia. (A felnőttnevelés és közművelődés új útjai) Budapest

Káldi Mária

2006. Múzeumok Mindenkinek Program Múzeumi Oktatási és Képzési Központja. Kézirat

Kálmán Anikó

2006. Gyakorlat-orientált, kompetencia-alapú felnőttoktatói curriculum. In: Balipap Ferenc (szerk.) Az illegitim andragógusképzés megteremtője. In memoriam Durkó Mátyás (1926–2005) Budapest

Kovács Judit

2002. Bevezető. In: Kovács Judit (szerk.) Múzeumok a „köz művelődéséért” Nemzetközi Múzeumpedagógiai Konferencia. Budapest, 1999. október 25–27. Budapest, 35.

Maróti Andor

2002. Lehet tanulni egy életen át? In: Új Pedagógiai Szemle. 2002/7-8.
http://209.85.135.104/search?q=cache:kr22yFiWxo4J:www.oki.hu/cikk.php%3Fkod%3D2002-07-ta-Maroti-Lehet.html+%22mar%C3%B3ti+andor%22%2Blehet+tanulni&hl=hu&ct=clnk&cd=1&gl=hu&lr=lang_hu

Dr. Nagy Andor József

2005. Médiaandragógia. Budapest
